

DE TOEKOMST VAN OPEN ACCESS IS NU!

Samen aan de slag in het hbo

Open access zit in een stroomversnelling. De overgang naar open access als standaardvorm van het publiceren van onderzoeksresultaten krijgt steeds meer voet aan de grond. Nederland loopt internationaal voorop door de ambitieuze doelen die zijn gesteld aan open access-publicaties. Gezamenlijk werken we aan de ambitie: in 2020 is 100 procent van alle wetenschappelijk publicaties open access.

Maar, open access is niet alleen iets voor de wetenschappelijke wereld. Integendeel. Juist in het hbo biedt het open access delen van onderzoeksresultaten aantrekkelijke voordelen. De lectoraten waarbinnen praktijkgericht en multidisciplinair onderzoek wordt gedaan zijn sterk in opkomst. De praktische kennis die hiermee wordt opgedaan is direct toepasbaar door bedrijven, adviesbureaus, non-profitorganisaties, overheden en docenten. Vrije toegang tot onderzoeksresultaten is essentieel voor de vooruitgang in onderzoek, bevordert innovatie en draagt bij aan het oplossen van de maatschappelijke en technologische vraagstukken van deze en de toekomstige tijd.

Belangrijke mijlpalen

Onderweg naar open access in het hbo is een aantal belangrijke mijlpalen te noemen:

- [Nationaal plan open science](#) (februari 2017) bevatte grote ambities voor open access. Het plan beschrijft hoe overheid, onderwijsinstellingen en onderzoeksorganisaties zich gezamenlijk inzetten om een open en transparant wetenschappelijk proces te creëren. Ook het hbo heeft zich gecommitteerd aan een aantal van deze open access-ambities.
- [Visie van het Samenwerkingsverband Hogeschoolbibliotheken](#) (voorjaar 2017) waarin hogeschoolbibliotheken gezamenlijk beschrijven hoe zij de toegevoegde waarde van open access in het praktijkgericht onderzoek zien. Daarnaast stellen ze vast welke stappen zij nu gaan zetten om de open access-ambities voor het hbo verder te ondersteunen.
- [Seminar 'Open access doen we samen'](#) (september 2016) met als doel om – binnen het hbo – tot een gezamenlijke ambitie te komen. Daarnaast was het

doel inspiratie en praktische stappen te leveren om binnen een afzonderlijke onderwijsinstelling tot open access te komen.

- [Ondertekening Berlin Declaration on Open Access](#) (in 2009) waarmee alle hogescholen zich achter de doelstelling schaarden om de onderzoeksoutput van hogescholen kosteloos toegankelijk te maken voor iedereen. Daarbij werd de wens uitgesproken “dat alle resultaten onbelemmerd hun weg kunnen vinden naar onderwijs, het werkveld en onderzoekers om zodoende bij te dragen aan kenniscreatie en kenniscirculatie”.

De weg is vrij

De uitgangspositie om stappen te zetten met open access in het hbo is zeer positief: er is bereidheid om vooruit te gaan, er zijn ambities, er is een infrastructuur en er is steun van de overheid.

- Lectoren van hbo-instellingen staan achter open access: eind 2016 waren ruim 600 lectoren actief binnen Nederlandse hogescholen. Zij werken gemiddeld met zes collega-onderzoekers samen aan hun onderzoek. Een overgrote meerderheid van de lectoren verwacht dat zowel het belang als de omvang van het lectoraat zal groeien. Deze cijfers vertellen dat het hbo-onderzoek sterk groeit. Daarbij komt dat een meerderheid (89 procent) van de lectoren bereid is om open access te publiceren. De wil en de bereidheid zijn aanwezig.
- Hogescholen hebben juist ambities voor open access en open science: open access heeft voor hogescholen een andere dynamiek dan voor universiteiten. Vooral in het hbo zijn de mogelijkheden legio om de – meer praktijkgerichte onderzoeken – toe te passen op bedrijfsleven, overheden of onderwijs. Tijdens het seminar ‘Open access doen we samen’ spraken vertegenwoordigers van verschillende hogescholen zich nadrukkelijk uit voor een gezamenlijke visie én een gezamenlijk plan.
- Er is een infrastructuur voor open access: de technische infrastructuur om publicaties van praktijkgericht onderzoek te ontsluiten is aanwezig. Publicaties zijn op een duurzame manier goed vindbaar, onder meer met de repositorydienst SURFSharekit en de publicatieportals HBO Kennisbank en NARCIS. Met PODium biedt Regieorgaan SIA praktijkgericht onderzoek

en onderzoekers een platform. Op dit moment wordt er hard gewerkt om die infrastructuur verder te ontwikkelen (bijvoorbeeld voor het ontsluiten van onderzoeksdata en andersoortige onderzoeksgegevens).

- De overheid jaagt open access en open science aan: in 2013 formuleerde staatssecretaris Sander Dekker zijn ambities voor open access tot publicaties. Inmiddels is de aandacht voor open access opgerekt tot open science. Dit heeft ertoe geleid dat alle betrokken partijen bij onderzoek in Nederland, waaronder de Vereniging Hogescholen, hun betrokkenheid bij de ambities hebben getoond door het ondertekenen van het Nationaal Plan Open Science.

Vaart maken, maar hoe dan?

Er is beleid en er zijn al verschillende instellingen en andere stakeholders die stappen zetten richting open access. Om de ambitie van 100 procent open access in 2020 te halen is echter nog meer gezamenlijkheid nodig. Instellingen die voorop lopen hebben een platform nodig om hun ervaringen, kennis en inzichten te delen en instellingen die nog aan het opstarten zijn kunnen profiteren van die ervaringen en de praktische hulpmiddelen. Zo doen we open access toch echt samen.

Tijdens de gesprekken tussen onder meer onderzoeksondersteuners en onderzoekers tijdens het seminar 'Open access doen we samen' is – in navolging van de eerder genoemde mijlpalen – een aantal concrete aanbevelingen geformuleerd om nu door te pakken met open access en de ondersteuning hiervan te versterken.

Aanbevelingen:

- **Draag de ambities en het beleid actief uit naar alle partijen en doelgroepen die betrokken zijn bij het praktijkgericht onderzoek.** Niet alleen binnen de instellingen naar onderzoekers, docenten en studenten, maar ook naar bedrijfsleven en uitgevers.
- **Stel landelijk een werkwijze op die alle hogescholen kunnen volgen voor de volgende onderwerpen:**
 - o het publiceren (met een gebruiksrecht) van scripties door studenten door middel van een toestemmingsformulier en het stimuleren hiervan door voorlichtingsmateriaal. Werk aan bewustwording over de student als auteursrechthebbende en de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor hogescholen om expliciete toestemming van studenten te vragen voor het delen van hun werken. Maak voorbeeldformulieren en voorbeeldworkflows hiervoor centraal beschikbaar;
 - o het open access publiceren van vakpublicaties uit (vak)tijdschriften. Maak hiervoor een standaardtekst die de onderzoeker naar de uitgever van het (vak)tijdschrift kan sturen. Regel centraal dat uitgevers toestemming geven voor het na een redelijke (en bij voorkeur zo kort mogelijke) embargoperiode open access beschikbaar maken van vakpublicaties die gefinancierd zijn met publieke middelen;
 - o het publiceren van leermiddelen en andere kennisproducten die worden opgeleverd door praktijkgericht onderzoek. Kijk hierbij als het gaat om de auteursrechten ook goed naar uitzonderingen en afwijkende gevallen (bijvoorbeeld onderzoekers met een kleine aanstelling aan een kunsthogeschool en onderzoekers met een dubbelaanstelling bij een universiteit).
- **Zorg voor een zichtbaar landelijk stimuleringsfonds dat waar nodig, de kosten kan dragen voor open access in het hbo.** Dat geldt bijvoorbeeld voor publicaties of voor onderzoekers die hun publicaties open access beschikbaar willen maken, zonder dat zij hiervoor kosten hebben begroot in hun

onderzoeksaanvraag. Zorg ook voor voorlichting aan onderzoekers over de mogelijkheden van het financieren van open access publiceren, zodat zij in het vervolg hier al rekening mee kunnen houden bij het indienen van hun onderzoeksaanvraag.

- **Richt een nationaal kenniscentrum open access tot praktijkgericht onderzoek in.** Betrek bij de oprichting en de uitvoering alle hogescholen en de organisatie die expertise over open access in huis hebben, zoals NAI-hbo (Netwerk van Auteursrechteninformatiepunten hbo) en SHB (Samenwerkingsverband Hogeschoolbibliotheken). Zoek ook aansluiting bij het Nationaal Platform Open Science. Stimuleer vanuit dit kenniscentrum lopende initiatieven en zorg dat deze ervaringen waar nodig gedeeld worden, bijvoorbeeld in een online kennisbank. Maak maatwerkadvies voor hogescholen mogelijk vanuit dit kenniscentrum.

Onderwerpen die in dit kenniscentrum aandacht verdienen zijn onder meer:

- o Registratie van onderzoek: op welke manier kan het registeren van onderzoek bijdragen aan het open delen en hergebruiken van kennis? Wat zijn hierbij de aandachtspunten en valkuilen, bijvoorbeeld bij de selectie van een registratiesysteem? Op welke wijze kunnen hogescholen van elkaars ervaringen leren?
- o Kwaliteit van open access journals: hoe kan de kwaliteit van open access journals gemonitord worden? Hoe kan ervaring en kennis hierover worden gedeeld? Op welke manieren kunnen onderzoekers en ondersteuners predatory journals herkennen en vermijden?
- o Faciliteer regulier overleg tussen verschillende partijen die nu of in de nabije toekomst met het open access-vraagstuk te maken krijgen, zoals uitgevers, redacties, de regionale kennis- en expertisecentra en onderzoekers, bibliotheken en beleidsmakers. Verbind experts met elkaar en verbind experts met degenen die nog minder bekend zijn met het thema.

- Zorg ervoor dat publicaties voor verschillende doelgroepen goed toegankelijk zijn. Laat hiervoor de verschillende onderdelen van de infrastructuur beter op elkaar aansluiten en betrek hierbij de bestaande communities van onderzoekers, zoals bijvoorbeeld op het gebied van HRM of verpleegkunde. Betrek hierbij ook het werkveld door onder andere centraal afspraken te maken met (grote) mkb-partijen zoals VNO-NCW om de toegankelijkheid van publicaties, onderzoeken en onderzoeksresultaten te vergroten.

Behaalde resultaten

Er zijn verschillende goede initiatieven in het hbo die open access stimuleren en faciliteren. Diverse groepen houden zich bezig met kennisdeling en ondersteuning, zoals het NAI-hbo dat voorlichting geeft aan haar leden. Met de HBOAward, waar de Vereniging Hogescholen, de Vereniging van Lectoren, SIA, de HKI en SURF aan meewerken, worden voorvechters van open access in het hbo voor het voetlicht gebracht. Verschillende hogescholen zijn bezig met het ontwikkelen en implementeren van open access-beleid. Wanneer we gezamenlijk werk maken van deze aanbevelingen, bouwen we voort op al het gedane werk en kunnen we open access in het hbo nog verder brengen.

Heeft u ondersteuning nodig, wilt u meer informatie of heeft u ideeën over hoe u open access in de praktijk kan brengen? Dan kunt u hier terecht voor al uw vragen en informatie:

Contactpersoon: eva.woertman@surfmarket.nl

Wiki: [Open access tot praktijkgericht onderzoek gebruik van SURFconext.](#)

Auteurs: Harm Peter Smilde en Maartje Dekens

Met dank aan de inbreng van alle deelnemers van het seminar 'Open access doen we samen':

Wilma Abbink
Valeria Alba
Daan Andriessen
Marjanne van Arendonk
Sue Ashley
Christy Atema- de Beer
Cynthia Bartelds
Peter Becker
Monique Beekhuis
Jarmo Berkhout
Antoinette Beumer
Appie Bieze
Emile Bijk
Marsha Bokhorst
Marjan Bonink
Marie Kristine Braad Carstens
Karin den Broeder
Hans de Brouwer
Liza Bruggenkamp
Lilian van de Burgt
Edwin Castelein
Sarah Coombs
Florian Cramer
Rene Dales
Dylan Degeling
Wim Diemel
Rudy Dokter
John Doove
Simonette Van Doren
Sietske Douna
Erik Doves
Marion van den Dungen

Esther Eisen
Henk Ellermann
Ferry van Elven
Bertus Jan Epema
Anne Eskes
Wilma Ewalds
Aart van Gangelen
Esther Goedegebuure
Toine Groen
Daniel Guigui
Netty Van der Haar
Judith van der Heide
Peter van Helsdingen
Robert Hoeksema
Liesbeth Hoogkamp
Katinka Inger
Simone Jager
José Jagerman
Ryan Jessurun
J de Jong
Mark de Jong
Jan Jukema
Ingrid Kars
Gerlien Klein
Wilma Kliphuis
Tony Klomp-van den Heuvel
Dorine Korsten
Gert Jan Kraaikamp
Marjolein Kranse
Annelies Kuijten
Jeff van der Laan
Arjan Lagendaal
Marie-José Lampe

Marcel Leermakers
 Hanke Leeuw
 Dominique Lemoine
 Ruud Ligtoet
 Irene van Loveren Koop
 Renate Mattisik
 Marijke Mentink
 Jurgen Mollema
 Marianne Nennie
 Marina Noordegraaf
 Floor Nusink
 Erik Oomen
 Simone Oostendorp
 Mieke Oostra
 Marianne Paardekooper
 Ria Paulides
 Thomas Pelgrim
 Dewhoeti Ramnarain
 Mia van Rijsewijk
 Josée Roek
 Maarten van Rooij
 Elles Schaaphok
 Marion Scheepers
 Wendy Scheper
 Olaf Schiltmans
 Elise van Schip
 Jessica de Schipper
 Robert Schuwer
 Henk Slager
 Anneke Smits
 Raymond Snijders
 Ruud Steltenpool
 Fienke Strijbos
 Martin Struik
 Karin Swierts

Miranda Takken
 Martine Teirlinck
 Roelie Tijnstra
 Margo Timmer
 Marij Tummers
 Ageeth Tuut
 Harry Vankan
 Gerdien Vegeter
 Dafne Vencken
 Geert Veneklaas
 Marjolein Verheijen
 Barbara Vermaas
 Maaik Verweij
 Dick Vestdijk
 Richard Visscher
 Jellie Visser
 Ad Vissers
 Gabriëlle Volmer
 Heleen Vosslander
 Fred de Vries
 Saskia de Vries
 Yvonne van Wanrooij
 Marjon Warmerdam
 Hanneke de Weerd
 Alda de Weger
 Rensje Wicherson
 Ineke Wierda
 Gerald Wildenbeest
 Nanske Wilholt
 Esther Woertman
 Eva Woertman
 Guido Wolfs
 Saskia Woutersen-Windhout
 Sarah Zaunbrecher
 Arnaud Zwakhals

